

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО» обов'язкових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність

на тему : Інформація як об'єкт інформаційних правовідносин.

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30 серпня 2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25 серпня 2023 року № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29 серпня 2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18 серпня 2023 року № 8

Розробники:

1. Завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, професор Панова Ірина Вікторівна.

Рецензенти:

1. Заступник начальника відділення поліції №3 Харківського районного управління поліції №1 ГУНП в Харківській області, доктор, снс Прокопенко О.Ю.
2. Професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Комзюк А.Т.

План лекції

1. Роль інформації в суспільних відносинах на різних історичних етапах розвитку суспільства
2. Інформація в інформаційних правовідносинах
3. Особливості інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин

Література

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про захист персональних даних : закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
3. Про захист суспільної моралі : закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>
4. Про інформаційні агентства : закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр>
5. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про Концепцію Національної програми інформатизації : закон України від 4 лют. 1998 р. № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>
7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : закон України від 27 січн. 1995 № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 7. – ст.45. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>
8. Про Національний архівний фонд і архівні установи : закон України від 24 груд. 1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – ст.86. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>
9. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25 червн. 1993 № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – ст.345. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
10. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №16. – С. 93. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України від 05 лип. 1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – ст.286. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр>

12. Про рекламу : закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>
13. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
14. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 // Урядовий кур'єр від 28.02.2017. № 38. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

Основна література:

1. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти. Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. / За заг. ред. проф. В.Г. Пилипчука. – Харків: Майдан, 2011. – 244 с.
2. Марущак А. І. Інформаційне право України : підручник / А. І. Марущак. – К. : Дакор, 2011. – 456 с.
3. Інформаційна взаємодія у місцевому самоврядуванні: перспективи правового регулювання Дубняк М.В. : монографія – Київ: Видавничий дім «АртЕк». – 2019. – 190 с.
4. Основи інформаційного права України : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Рекомендовано МОН / Цимбалюк В. С., Павловський В. Д. – К., 2009. – 414 с.
5. Інформаційне право та інформаційне законодавство Брижко В.М., Фурашев В.М. : наукове видання. – (НДІП НАПрН України). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 288 с.
6. Брижко В. М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин : монографія / Брижко Валерій Михайлович. – К. : ПанТОТ, 2009. – 415 с.
7. Горбулін В. П. Проблеми захисту інформаційного простору України : монографія / В. П. Горбулін, М. М. Биченок. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 136 с.
8. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України Пилипчук В. Г., Компанцева Л. Ф., Кудінов С. С., Доронін І. М., Дзьобань О. П., Акульшин О. В., Заруба О. Г.; за заг. ред. В. Г. Пилипчука: монографія – К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 272 с.

Додаткова література:

1. Панова І.В. Фактори, що впливають на утворення системи інформаційного права та формування її змісту // Інформація і право. 2018. № 3 (26). С. 9-15.
2. Панова І.В. Сучасні проблеми цифровізації військового обліку в Україні // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. III наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 11 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2023. – 208 с. – С. 52-56. <https://dspace.univd.edu.ua/items/53e4a11d-7784-47ec-8140-1c250b37af2e>
3. Панова І.В., Шевцова А.С. Національна поліція України як суб'єкт

формування і реалізації політики інформаційної безпеки України // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. II наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 208 с. – С. 281-283. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd87cc48-6e4f-497a-a782-d3a76ce14332/content>

4. Панова І.В., Шевцова А.С. Засоби забезпечення інформаційної безпеки України// Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 27-й річниці створення Харків. нац. ун-ту внутр. справ (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.).–Харків: ХНУВС, 2021.–С. 72-74 <https://dspace.univd.edu.ua/items/c216c142-4cdd-427c-927c-f3b9dee6e6c0>
5. Щодо окремих питань визначення стандартів кібербезпеки при підготовці працівників для кіберполіції Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.): зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.–Харків, 2017.–340 с. <https://dspace.univd.edu.ua/items/7230016d-744b-497c-8abf-3e2fde902571>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua.
5. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
7. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
9. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
10. Юридична бібліотека <http://pravo.biz.ua/>
11. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – <http://www.niss.gov.ua>

1. Роль інформації в суспільних відносинах на різних історичних етапах розвитку суспільства

До пріоритетних напрямів інформатизації на рівні обласних (міських) держадміністрацій та органів місцевого самоврядування віднесено соціальну сферу, систему життєзабезпечення, екологію та природокористування області (району). Основною метою є розроблення цілісної взаємопов'язаної системи інформаційних та інструментальних засобів для вирішення завдань інформаційно-аналітичного забезпечення управління областю (районом, містом), яка включає:

- створення інформаційно-аналітичних центрів, з'єднаних системами телекомунікацій з органами державної влади різних рівнів;
- аналіз і прогнозування соціально-економічних показників розвитку регіонів;
- відпрацювання та практичне використання даних і програм оброблення їх для вирішення конкретних завдань в інформаційно-аналітичних центрах обласних (міських)

держадміністрацій та в органах місцевого самоврядування;

- забезпечення безперешкодного доступу громадян до будь-якої інформації, що не становить державної таємниці, за допомогою сучасних інформатизаційних систем.

Інформатизація Збройних Сил України є складовою інформатизації держави і включає процес створення, впровадження і застосування у різних сферах їхньої діяльності у мирний та воєнний час сучасних методів, систем і засобів одержання, оброблення, зберігання, передавання та використання інформації. Передбачається створення інформаційно-телекомунікаційної мережі Генерального штабу Збройних Сил України, видів Збройних Сил України та оперативного командування; розроблення проекту Єдиної автоматизованої системи управління Збройних Сил України. Головні завдання інформатизації Збройних Сил України мають бути викладені в спеціальній програмі.

Інформатизація процесів соціально-економічного розвитку — комплексне та збалансоване вирішення завдань соціально-економічного розвитку на сучасній інформаційно-аналітичній, системно-технічній базі за допомогою ситуаційних центрів забезпечення інформаційної підтримки функціонування державного сектору економіки, проведення виваженої бюджетно-кредитної та податкової політики, виникнення конкурентоспроможних виробництв галузей промисловості у стратегічно важливих сферах. Систему моніторингу та застосування сучасних інформаційних технологій забезпечать наукові підходи у розв'язанні соціальних проблем суспільства.

В основу цього напрямку інформатизації покладається створення баз даних і знань, а також засобів обробки їх, орієнтованих на ефективну інформатизацію органів державної статистики і точне прогнозування процесів

соціально-економічного розвитку, зокрема інформаційно-довідкових систем ринку праці, товарів і послуг, контролю якості споживчих товарів тощо з подальшим використанням їх для формування систем електронної комерції.

Необхідно створити умови та засоби для інформаційної підтримки зовнішньої та внутрішньої торгівлі, включення України до системи електронної комерції і надійного захисту національних економічних інтересів у нових умовах.

Інформатизація пріоритетних галузей економіки — це комплекс автоматизованих систем оброблення даних та управління різного рівня і призначення, які взаємопов'язані на основі принципів технологічної, організаційної, документаційної, програмної та інформаційної сумісності та утворюють цілісну інформаційну інфраструктуру.

В умовах формування ринкових відносин важливими завданнями є такі: підвищення ефективності функціонування галузей за рахунок оптимізації структури виробництва і транспортних засобів та необхідної координації робіт усіх управлінських підрозділів, вирішення проблеми комплексної автоматизації виробництва на основі сучасних стандартів і технологій, яка охоплює процеси від проектування та підготовки виробництва до безпосереднього автоматизованого виробництва.

Інформатизація фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю включає кілька підсистем.

Для податкової адміністрації передбачається створити інформаційну систему, що забезпечить прогноз і контроль податкових зборів. Треба створити класифікатори, уніфіковані системи документообігу, Державний реєстр фізичних та юридичних осіб — платників податків на основі єдиної бази даних населення України тощо.

Інформатизація банківської діяльності — створення системи розрахунків у реальному часі для виконання великих та термінових платежів, системи безготівкових розрахунків за товари та послуги, електронного реєстру застав майна, електронної системи Центрального депозитарію державних цінних паперів. Важливе значення також буде мати створення системи інформаційно-аналітичної взаємодії Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної податкової адміністрації України та Державного казначейства України.

Важливою складовою фінансової системи України є державний фінансово-економічний контроль.

Єдина автоматизована система державного контролю включає автоматизовані системи (АС) за виконанням державного бюджету України, фінансуванням загальнодержавних програм, збереженням і використанням об'єктів права державної власності, використанням кредитних ресурсів, діяльністю установ банківської системи. Базовим елементом такої системи є інформаційно-аналітична система Рахункової палати. У галузі фінансів передбачається створення інформаційної системи, що дасть можливість перейти від використання традиційних платіжних інструментів до високонадійної системи міжбанківських розрахунків та паралельно-кредитних

карток (електронних грошей). Інформаційно-аналітичні системи забезпечення державного фінансового та податкового контролю за підприємницькою діяльністю юридичних і фізичних осіб створюються відповідно до законодавства.

Інформатизація соціальної сфери:

- у сфері охорони здоров'я — створення єдиної структуризованої інформаційної системи обліку стану здоров'я громадян України на основі автоматизованої реєстрації пацієнтів у лікувальних установах, збирання даних профілактичних обстежень з метою подальшого використання у статистичних, аналітичних та експертних системах; створення системи дистанційного консультування та діагностики на основі комп'ютерних мереж, що об'єднують великі лікувальні та наукові заклади;

- у сфері соціального захисту — створення для управлінських і регіональних структур програмних систем та засобів обліку всіх рівнів, аналізу і моделювання зайнятості населення, запобігання масовому безробіттю щодо широкого залучення населення до нових галузей матеріального виробництва та інших сфер. Органам соціального захисту мають бути передані інформаційні технології, які виключають затримки у перерахуванні та виплаті пенсій і допомоги з урахуванням поточних змін законодавчих та інших нормативних актів.

Інформатизація в галузі екології та використання природних ресурсів — на основі картографічних баз даних передбачається створення багатоцільової інформаційно-технологічної бази з використанням геоінформаційних технологій збирання, зберігання, аналізу всієї сукупності відомостей для моделювання і подальшого прогнозування екологічного стану територій.

Передбачається створення комплексу програмно-апаратних засобів для вирішення питань прогнозування забруднення навколишнього середовища, аналізу та оцінки ризику еколого-економічних конфліктів, прогнозування наслідків техногенного впливу і природних катастроф для надійного захисту екологічного простору України, раціонального використання природних ресурсів на основі підвищення узгодженості управління різними видами виробничої діяльності.

Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення

Інформаційне суспільство та інформаційна цивілізація форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Серед них: індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань, можливість враховувати психофізіологічні особливості кожної дитини тощо. Результатами інформатизації освіти мають бути:

- розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості);
- розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів;
- скорочення терміну навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів та підвищення якості такого навчання і тренування;

- інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності;
- удосконалення управління освітою;
- кадрове забезпечення усіх напрямів інформатизації України шляхом спеціалізації та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців.

Першочерговим завданням є створення глобальної комп'ютерної мережі освіти і науки.

Організація державних і приватних центрів масового навчання населення нових спеціальностей з урахуванням вимог міжнародних стандартів для кадрового забезпечення усіх напрямів інформатизації за рахунок як інтенсифікації підготовки відповідних фахівців, так і створення навчального середовища на їхніх комп'ютеризованих робочих місцях. Має забезпечуватись розвиток системи індивідуального безперервного навчання на основі автоматизованих навчальних курсів та систем, інтелектуальних комп'ютерних і дистанційних технологій навчання.

Інформатизація наукової діяльності — це заходи, спрямовані на підвищення ефективності наукових досліджень, створення потужної системи науково-технічної інформації та її використання на різних етапах наукової діяльності за умови активізації всіх її форм; створення умов для широкої комп'ютеризації та математизації природничих і гуманітарних наук, входження до світової інформаційної мережі баз даних та знань, формування в майбутньому "об'єднаного", чи "колективного", інтелекту. Інформатизація вітчизняної науки дасть змогу підвищити практичну віддачу, прискорити інтеграцію у світову науку.

У сфері культури головними завданнями є збереження інформації про пам'ятки матеріальної і духовної культури, архівні документи, забезпечення швидкого доступу до вітчизняних і світових досягнень культури. З цією ж метою передбачається створити комп'ютерні інформаційні системи для поширення культурних еталонів, стандартів і досягнень вітчизняної культури, насамперед створити електронні копії творів та архівів видатних діячів національної культури, представити їх у системах глобальних комп'ютерних комунікацій для ефективного використання у сфері освіти та виховання, що дасть змогу в будь-якій точці України отримувати не тільки необхідну інформацію з економічних, агробіологічних, зоотехнічних, медичних, маркетингових, технологічних, юридичних питань, а й відповідні знання з історії та культури України, культури інших народів через автоматизовані бібліотеки тощо.

Інформатизація мовної сфери включає такі аспекти:

- створення національної системи комп'ютерної лексикографії;
- формування національної лінгвістичної мережі та інтеграції її до аналогічних міжнародних мереж у рамках проектів розвитку "multilingual society";

Інформаційне суспільство та інформаційна цивілізація розроблення інтелектуальних унормованих лінгвістичних україномовних комп'ютерних систем (автоматичні коректори та редактори, системи автоматичного перекладу, реферування, екстракції знань з природомовних текстів, розуміння

природної мови як у писемному, так і в усному варіантах) тощо.

Наведений перелік сфер не є вичерпним. Сфера інформатизації буде розширюватися.

2. Інформація в інформаційних правовідносинах

Право громадян на інформацію гарантується положеннями Конституції України, які закріплені в ст. 24, 32, 34, 57. Без реалізації права на інформацію здійснення всього комплексу конституційних прав, свобод й обов'язків було б принаймні обмеженим, а то й просто неможливим. Гарантоване Конституцією право на інформацію стає дедалі важливим елементом існування демократичного суспільства. Адже процес розбудови правової держави в Україні безпосередньо пов'язано з додержанням і належною реалізацією гарантованих Конституцією України прав і свобод людини, громадянина, зокрема їхнього права на інформацію. Отримання документованих або публічно оголошених відомостей про події і явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі, є засобом участі фізичних та юридичних осіб у суспільних і державних справах.

Сучасний рівень планетарної цивілізації визначається стрімким зростанням ролі інформації в суспільних відносинах. У науці інформаційного права провідні дослідники аналізують питання змісту і ознак поняття «право на інформацію», практичної реалізації суб'єктивних інформаційних прав різними категоріями суб'єктів тощо. Розподілене у різноманітних формах і видах правозастосування право на інформацію є предметом інтересу як пересічного громадянина, так і широкого кола науковців. Для простих громадян право на інформацію, зокрема його складова – доступ до інформації – є важливим чинником реалізації особистих майнових і немайнових прав, участі у громадському житті, управлінні державними справами тощо. Для державних службовців розуміння особливостей права на доступ до інформації – це можливість реалізувати передбачені законом владні повноваження. В усі часи інформація (відомості, дані, знання) відігравали велику роль у будь-якому суспільстві. На сучасному етапі розвитку людства інформація починає займати провідне місце як виробничий фактор, особливо як сфера послуг. Таким чином, і сама інформація, і відносини, пов'язані з нею, дедалі все більше підпадають під вплив правового регулювання з боку держави й договірних відносин між суб'єктами права.

Поняття «інформація» визначено у деяких нормативних актах України, основним з яких є Закон України «Про інформацію». Під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (ст. 1 Закону).

У Цивільному кодексі України (ЦКУ) дещо по-іншому охарактеризовано зазначене поняття, а саме: документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Отже, **поняття «інформація» містить:**

1) відомості про події і явища, що відбуваються у суспільстві, державі, навколишньому природному середовищі;

2) дані, які можна зберігати в будь-якій формі й вигляді.

Однак для набуття певного правового статусу ці дані мають відповідати вимогам й ознакам, передбаченим правовими нормами;

3) документовані або публічно оголошені відомості;

4) повідомлення як об'єкт цивільних прав і які відносяться до категорії нематеріальних благ;

5) передбачені або встановлені законом носії інформації як джерела відомостей, які являють собою матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи.

У Законі України «Про інформацію» наведено такі **основні види інформації (даних):**

статистична;

адміністративна;

масова;

інформація про діяльність державних органів влади і органів місцевого й регіонального самоврядування;

правова;

інформація про особу;

соціологічна;

інформація довідково-енциклопедичного характеру.

Розглянемо характеристики кожного виду інформації.

Статистична – офіційна документована державна інформація, яка дає кількісну характеристику масових явищ і процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя.

Державна статистична інформація підлягає систематичному відкритому публікуванню. Забезпечується відкритий доступ громадян, наукових установ, організацій, зацікавлених неопублікованими статистичними даними, які не підпадають під дію обмежень, установлених Законом, а також Законом України "Про державну статистику". Система статистичної інформації, її джерела й режим визначаються Законом України "Про державну статистику" й іншими правовими актами в цій галузі.

Адміністративна інформація – це офіційні документовані дані, що містять кількісну характеристику явищ і процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній, інших сферах життя й збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування, юридичними особами відповідно до законодавства з метою виконання адміністративних обов'язків і завдань, що належать до їх компетенції.

Система адміністративної інформації (даних), повноваження органів, які займаються діяльністю, пов'язаною із збиранням і використанням адміністративних даних, їх джерела й режим встановлюються відповідно до законодавства.

Масова інформація – це публічно поширювані друковані і аудіовізуальні відомості.

Друкованими засобами масової інформації є періодичні друковані видання (преса) – газети, журнали, бюлетені тощо й разові видання з визначеним тиражем.

Аудіовізуальними засобами масової інформації є: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо.

Порядок створення (заснування) і організації діяльності окремих засобів масової інформації визначаються законодавчими актами про ці засоби.

Інформація державних органів та органів місцевого й регіонального самоврядування – це офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого й регіонального самоврядування.

Основними джерелами цієї інформації є: законодавчі акти України, інші акти, що приймаються Верховною Радою і її органами, акти Президента України, підзаконні нормативні акти, ненормативні акти державних органів, акти органів місцевого й регіонального самоврядування.

Інформація державних органів та органів місцевого й регіонального самоврядування доводиться до відома зацікавлених в ній осіб шляхом:

- опублікування в офіційних друкованих виданнях або поширення інформаційними службами відповідних державних органів та організацій;
- опублікування в друкованих засобах масової інформації або публічного оголошення через аудіо- і аудіовізуальні засоби масової інформації;
- безпосереднього доведення її до зацікавлених осіб (усно, письмово або іншими способами);
- надання можливості ознайомлення з архівними матеріалами;
- оголошення її під час публічних виступів посадових осіб.

Джерела й порядок одержання, використання, поширення та зберігання офіційної інформації державних органів й органів місцевого й регіонального самоврядування визначаються законодавчими актами про ці органи.

Законодавчі й інші нормативні акти, що стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян, не доведені до публічного відома, не мають юридичної сили.

Правова інформація – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення й боротьбу з ними і їх профілактику тощо.

З метою забезпечення всім громадянам доступу до законодавчих та інших нормативних актів держава забезпечує видання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після набрання ними чинності.

Інформація про особу – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата й місце народження.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади і органами місцевого й регіонального самоврядування в межах своїх повноважень.

Забороняється збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом.

Кожна особа має право на ознайомлення з інформацією, зібраною про неї. Інформація про особу охороняється Законом.

Інформація довідково-енциклопедичного характеру – це систематизовані, документовані або публічно оголошені відомості про суспільне, державне життя й навколишнє природне середовище.

Основними джерелами цієї інформації є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення і оголошення, путівники, картографічні матеріали тощо, а також довідки, що даються уповноваженими на те державними органами і органами місцевого й регіонального самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками і автоматизованими інформаційними системами.

Система цієї інформації, доступ до неї регулюються бібліотечним, архівним та іншим галузевим законодавством.

Соціологічна інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій та явищ, процесів, фактів.

Основними джерелами соціологічної інформації є документовані або публічно оголошені відомості, в яких відображено результати соціологічних опитувань, спостережень та інших соціологічних досліджень.

Соціологічні дослідження здійснюються державними органами, об'єднаннями громадян, зареєстрованими у встановленому порядку.

Однак закріплені в Законі види інформації не є вичерпними. Науковці виділяють ще декілька її видів, які отримали окреме правове регулювання. Так, наприклад, іноді визначають комп'ютерну інформацію: «відомості про об'єктивний світ і процеси, що відбуваються в ньому, цілісність, конфіденційність і доступність яких забезпечується за допомогою комп'ютерної техніки та які мають власника і ціну». Існує також екологічна інформація, доступ до якої забезпечується окремими міжнародно-правовими актами.

Класифікація інформації

З метою визначення інформації як самостійного об'єкта цивільного права, її товарності й типу зобов'язальних відносин в науковій літературі запропонована така класифікація інформації:

- а) приватноправова й публічно-правова;
- б) облігоздатна й необлігоздатна;
- в) загальнодоступна й нерозкрита (тобто з обмеженим доступом);
- г) приватна і офіційна;

д) для комерційного використання або для вільного, звичайного, наукового, освітнього використання.

Окрім цього, залежно від суб'єкта досліджують аналітичну, прогностичну, довідкову, ознайомлювальну та рекомендаційну інформацію.

3. Особливості інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин

Відносини, що нині існують з приводу одержання, використання, поширення та зберігання різноманітних відомостей, є багатогранними. Це пов'язано насамперед із феноменом інформації, множинністю її джерел, носіїв і проявів. Деяка частина інформаційних відносин у силу їх суспільної значущості потребує врегулювання за допомогою загальнообов'язкових, формально визначених, гарантованих державою правил поведінки. Такі **відносини визначаються** як правові інформаційні, інформаційно-правові відносини або інформаційні правовідносини.

Інформаційні відносини виникають, змінюються та припиняються в межах нової для України галузі права - інформаційного права. Сьогодні інформаційне право як наука динамічно розвивається, його основні положення перебувають у стадії формування. Значний вплив на інформаційне право як науку мають галузеві науки: конституційне, адміністративне, цивільне, трудове, кримінальне право. Окремі положення інформаційного права базуються на теоретичних засадах міжгалузевих інституцій законодавства та юридичної науки: господарського, підприємницького і комерційного права, права інтелектуальної власності тощо. Науковці розуміють інформаційне право як комплексну галузь права і вважають, що правове походження інформаційного права має приватноправову і публічно-правову природу. Тобто можливість громадян України вільно одержувати, використовувати, поширювати та зберігати відомості, необхідні їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, виникає як на публічному (державному), так і на приватному рівнях суспільних відносин.

Класичним прикладом публічних відносин є адміністративно-правові відносини. Головна особливість адміністративно-правових відносин полягає в тому, що вони виникають, розвиваються та припиняються між самими органами публічної адміністрації та між органами публічної адміністрації й фізичними, юридичними особами. Таким чином, можна стверджувати, що інформаційні відносини, які виникають між органами публічної адміністрації та приватними особами щодо одержання, використання, поширення та зберігання різноманітної інформації, є за своєю сутністю адміністративно-правовими. Інформаційні відносини неодноразово були предметом дослідження таких учених, як А. Б. Агапов, І. Л. Бачило, В. М. Брижко, А. Б. Венгеров, В. А. Копилов, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, А. І. Марущак, Є. В. Петров, А. А. Письменицький, В. С. Цимбалюк тощо. Аналізу адміністративно-правових відносин було присвячено праці таких науковців у галузі адміністративного права, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, П. Голосніченко, Є. В. Додін, М. М. Тищенко, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа.

Дослідження проблем визначення поняття та сутності адміністративно-правових відносин, а також їх структури досить широко репрезентовані в юридичній літературі. Враховуючи теорію адміністративного права, зокрема поняття, до особливостей та види адміністративно-правових відносин, на нашу думку, особливості інформаційно-правових відносин можна віднести те, що:

1. У більшості інформаційно-правових відносин однією з сторін обов'язково є органи публічної адміністрації - органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також інші суб'єкти, що здійснюють владно-управлінські функції у сфері інформації. Органи публічної адміністрації виступають носіями юридично-владних повноважень щодо інших суб'єктів (підлеглих органів публічної адміністрації, фізичних та юридичних осіб). До органів публічної адміністрації можна віднести: Президента України, Секретаріат Президента України; органи законодавчої влади; органи виконавчої влади; органи судової влади; представництво Президента України в Автономній Республіці Крим; інші державні органи - прокуратуру України, Рахункову палату, Національний банк України, Раду національної безпеки, Центральну виборчу комісію, закордонні дипломатичні або консульські представництва; органи влади Автономної Республіки Крим: Верховну Раду Автономної Республіки Крим, Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, міністерства і республіканські комітети Автономної Республіки Крим; органи місцевого самоврядування; посадову чи службову особу зазначених вище органів; інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій, наприклад будинкові, вуличні, квартальні й інші органи самоорганізації населення, громадські формування з охорони громадського порядку й державного кордону.

2. Інформаційно-правові відносини виникають у сфері державного управління, тобто в повсякденній практичній реалізації завдань і функцій держави органами публічної адміністрації в процесі реалізації державної інформаційної політики (забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів тощо). У процесі здійснення інформаційно-правових відносин як управлінських відносин при реалізації функцій і завдань державного управління у сфері інформації вони мають односторонній державно-владний характер. Орган публічної адміністрації як суб'єкт управління при цьому здійснює свідомий (вольовий), цілеспрямований вплив на фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян, підлеглих органів публічної адміністрації як на об'єкти управління у формі і методах, визначених інформаційним законодавством, використовуючи при цьому методи переконання і примусу для вирішення повсякденних завдань в процесі реалізації державної інформаційної політики. Інформаційно-правові відносини формуються, як правило, в особливій сфері суспільного життя - публічному (державному і самоврядному) управлінні, і насамперед у зв'язку із здійсненням органами публічної адміністрації своїх владно-розпорядчих функцій щодо

створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації.

3. Інформаційно-правові відносини регулюють та охороняють в основному публічно-правові інтереси, що виникають у процесі інформаційної діяльності органів публічної адміністрації. Часто публічний інтерес трактується просто як державний інтерес. Однак це не зовсім так: при реалізації державної інформаційної політики публічний інтерес слід розуміти як адекватну реакцію органів публічної адміністрації на вимоги суспільства в забезпеченні інформаційної безпеки України, якої потребує суспільство, та здійсненні ефективної правоохоронної діяльності.

4. Інформаційно-правові відносини - це особливий зв'язок між їх суб'єктами, один із яких за даних обставин має право вимагати від іншого такої поведінки, яка передбачена інформаційно-правовою нормою. Наприклад, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6] запитувач інформації (фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи) має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. У зв'язку з цим на розпорядника інформації (суб'єкт владних повноважень як орган публічної адміністрації) покладено обов'язок надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

5. Об'єктом інформаційно-правових відносин є інформація. Відповідно до Закону України «Про інформацію» [7] інформація - це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. За змістом інформація поділяється на такі види: інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; інші види інформації.

6. Інформаційно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта досліджуваних відносин (органа публічної адміністрації чи приватних осіб), але згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення. Ця особливість полягає в тому, що, на відміну від цивільно-правових відносин, які виникають за згодою та бажанням двох сторін, в адміністративному праві ситуація інша. Указана особливість стосується двох сторін інформаційних правовідносин як органу публічної адміністрації, так і фізичних та юридичних осіб. У першому випадку можна говорити про те, що інформаційно-правові відносини виникають без згоди (бажання) наділеної владними повноваженнями сторони - органу публічної адміністрації у випадках, скажімо, звернення з інформаційним запитом громадянина до органу публічної адміністрації. З іншого боку, інформаційно-правові відносини можуть виникати без згоди (бажання) громадянина, наприклад у разі порушення ним ст. 166-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме неподання або несвоєчасне подання, подання за

невстановленою формою чи подання недостовірної фінансової звітності, ліквідаційного балансу, пов'язаних із ліквідацією юридичної особи, коли виникають відносини між ним і правоохоронним органом.

7. Порухення однією зі сторін своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів. У разі порушення правових норм, що регулюють інформаційно-правові відносини, настає адміністративна відповідальність, яка характеризується негативною реакцією держави на протиправні дії у сфері створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації шляхом встановлення відповідних правил, заборон та адекватних порушенням санкцій щодо порушників. Адміністративна відповідальність настає відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення за вчинення адміністративного правопорушення (проступку). За загальним правилом, адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення 16-річного віку. Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за правопорушення щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.

8. Спори, що виникають між сторонами інформаційно-правових відносин, вирішуються як в адміністративному, так і в судовому порядку. Слід зазначити, що в переважній більшості застосовується адміністративний порядок, сутність якого полягає в наданій громадянину (іншому суб'єктові інформаційних правовідносин) можливості оскаржити рішення органу публічної адміністрації шляхом звернення до вищої керівної інстанції в системі публічного управління. Тож оцінювання правомірності ситуації, що є основою спору, цілком залежить від вищої посадової особи органу публічної адміністрації. Водночас необхідно зазначити, що дедалі більшого значення набуває судовий порядок оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації, їх посадових та службових осіб. Стаття 2 Кодексу адміністративного судочинства України визначає, що завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, адже Конституцією України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55).

Перелічені особливості інформаційно-правових відносин дають змогу зробити висновок про те, що *не будь-які суспільні відносини у сфері державного управління входять до кола адміністративно-правових*. Такими відносинами перш за все є ті, що виникають у зв'язку і з приводу практичної реалізації

завдань та функцій держави в особі органів публічної адміністрації, їх посадових і службових осіб.

Підсумовуючи, слід зазначити, що визначальним критерієм виділення та розуміння інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин є те, що вони виникають, змінюються, припиняються в процесі реалізації органами публічної адміністрації державної інформаційної політики в межах реалізації функцій і завдань держави в інформаційній сфері. Інформаційно-правові відносини характеризуються всіма ознаками правових відносин, але, крім цього, мають особливості й адміністративно-правових відносин. Ми вважаємо, що повноцінна реалізація приватними особами наданої Конституцією України можливості вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, неможлива без участі органів публічної адміністрації як представників держави в інформаційній сфері. З метою задоволення своїх інформаційних потреб фізичні та юридичні особи звертаються перш за все до органів публічної адміністрації, що здійснюють владні управлінські функції щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації.